

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO
1230 DOMŽALE

SEZNAM IN OPIS SLOVENSКИH LOKALNIH PASEM (AVTOHTONE, TRADICIONALNE) DOMAČIH ŽIVALI TER ŠTEVILO PLEMENIC

PODATKI ZA IZVAJANJE UKREPA II/5 SLOVENSKEGA KMETIJSKEGA OKOLJSKEGA PROGRAMA

III. DOPOLNJENO GRADIVO

Pripravili:

prof. dr. Andrej Šalehar
viš. pred. mag. Marko Čepon
Metka Žan, univ. dipl. inž. zoot.
doc. dr. Drago Kompan
prof. dr. Antonija Holcman
prof.dr.Franc Habe
mag.Dušan Terčič

RODICA, JULIJ 2003

VSEBINA

1	UVOD	4
2	TERMINOLOŠKA POJASNILA	6
2.1	LOKALNE PASME.....	6
2.2	AVTOHTONE PASME	6
2.3	TRADICIONALNE PASME	6
3	SEZNAM LOKALNIH PASEM	7
4	OPIS PASEM PO VRSTAH DOMAČIH ŽIVALI	10
4.1	KONJI	10
4.1.1	Opis slovenskih avtohtonih pasem konj	10
4.1.1.1	Lipicanski konj	10
4.1.1.2	Posavski konj.....	11
4.1.1.3	Slovenski hladnokrvni konj.....	13
4.1.2	Opis slovenskih tradicionalnih pasem konj	14
4.1.2.1	Ljutomerski kasač	14
4.2	GOVEDO	16
4.2.1	Opis slovenskih avtohtonih pasem goveda	16
4.2.1.1	Cikasto govedo	16
4.2.2	Opis slovenskih tradicionalnih pasem goveda	17
4.2.2.1	Lisasto govedo.....	17
4.2.2.2	Slovensko rjavo govedo.....	18
4.3	PRAŠIČI	20
4.3.1	Slovenske avtohtone pasme prašičev	20
4.3.1.1	Krškopoljski prašič	20
4.3.2	Slovenske tradicionalne pasme prašičev	22
4.3.2.1	Švedska landras	22
4.3.2.2	Nemška landras.....	23
4.3.2.3	Large white	24
4.4	OVCE	26
4.4.1	Slovenske avtohtone pasme ovc	26
4.4.1.1	Bovška ovca	26
4.4.1.2	Istrska pramenka - istrijanka	27
4.4.1.3	Belokranjska pramenka	28
4.4.1.4	Jezersko - solčavska ovca	29
4.4.2	Slovenske tradicionalne pasme ovc	30
4.4.2.1	Oplemenjena jezersko – solčavska ovca	30
4.5	KOZE	31
4.5.1	Slovenske avtohtone pasme koz	31
4.5.1.1	Drežniška koza	31
4.5.2	Slovenske tradicionalne pasme koz	32
4.5.2.1	Slovenska sanska koza	32
4.5.2.2	Slovenska srnasta koza	33
4.6	KOKOŠI.....	35
4.6.1	Slovenske avtohtone pasme kokoši	35
4.6.1.1	Štajerska kokoš	35
4.6.2	Slovenske tradicionalne pasme kokoši	37
4.6.2.1	Slovenska grahasta kokoš	37

4.6.2.2	Slovenska srebrna kokoš.....	38
4.6.2.3	Rodajland.....	39
4.6.2.4	Bela plimutka (linija B)	41
4.6.2.5	Bela plimutka (linija P)	42
4.6.2.6	Slovenska sintetična linija (WM)	43
4.7	ČEBELE	45
4.7.1	Slovenske avtohtone pasme čebel	45
4.7.1.1	Kranjska čebela	45
5	Viri.....	46

1 UVOD

V Sloveniji smo v letu 2001 sprejeli SLOVENSKI KMETIJSKO OKOLJSKI POROGRAM, ki je v drugo skupino ukrepov (Ohranjanje naravnih danosti, biotske pestrosti, rodovitnosti tal in tradicionalne kulturne krajine), vključil Ukrep II/5: Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali, katerega cilj je ohranjanje avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali. Podobni ukrepi so zapisani tudi v pravilniku EU: COMMISSION REGULATION (EC) No 445/2002 of 26 February 2002 laying down detailed rules for the application of COUNCIL REGULATION (EC) No 1257/99 on support for rural development from European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF)

Pravilnik je izdala komisija kot nadomestilo Pravilnika 1750/99 od 13. julija 1999, ker so v njem ugotovili številne nejasnosti in pomanjkljivosti. Eno od spodbud za dopolnitev prejšnjega pravilnika je dala tudi strokovna skupina za živalske genetske vire, ki deluje v okviru EAAP (EUROPEAN ASSOCIATION OF ANIMAL PRODUCTION) in FAO in v kateri sodeluje že od samega začetka v osemdesetih letih tudi Slovenija. Pravilnik v 14. členu določa podpore za rejo domačih lokalnih pasem, ki so vključene v rejo z namenom ohranjanja okolja ter jim grozi, da bodo izgubljene (da jih bodo opustili) za kmetovanje. Način plačila tovrstnih podpor določa 18. člen in sicer na GVŽ ali na žival. Zelo pomembni so podatki v Aneksu I, ki določa kriterije za določitev meje na osnovi števila plemenic, kdaj se smatra, da bo pri posameznih vrstah pasma izgubljena za kmetovanje.

Preglednica 1: Kriteriji za določitev meje na osnovi števila plemenic, kdaj se smatra, da bo pri posameznih vrstah pasma izgubljena za kmetovanje - Annex I (OJ (15.3.2002), str. L74/18)

Vrsta	Kriterij za določitev meje, da bo pasma izgubljena za kmetovanje (Število plemenic)
Govedo	7500
Ovce	10000
Koze	10000
Kopitarji	5000
Prašiči	15000
Perutnina	25000

- število, izračunano za vse članice EU, plemenic iste pasme, ki so na razpolago za čistopasemsko razmnoževanje in ki so pri članicah vpisane v priznane rodovniške knjige

Annex II (str. L74/27) med drugim navaja:

»the list of local breeds in danger of being lost to farming and the number of breeding females for the areas concerned. This number must be certified by a duly recognised technical body — or breeder's organisation/association — which must register and keep up-to-date the herd or flock book for the breed. The body concerned must possess the necessary skills and knowledge to identify animals of the breeds in question«.

(seznam lokalnih pasem, ki jim grozi, da bodo izgubljene za rejo (kmetovanje) in število plemenic za posamezna območja. To število mora biti potrjeno od pristojnega priznanega tehničnega organa – ali rejske organizacije/združenja - ki mora vpisati in tekoče voditi rodovniško knjigo za pasmo. Organ mora imeti potrebne izkušnje in znanje za identificiranje živali posameznih pasem.)

Slovenski kmetijsko okoljski program je za izvedbo Ukrepa II/5: Reja avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali, določil pripravo seznama avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali v Sloveniji ter njihov opis. Po objavi pravilnika EU 445/02 pa je MKGP to določilo dopolnilo tudi v smislu njegove uskladitve s tem pravilnikom.

2 TERMINOLOŠKA POJASNILA

2.1 LOKALNE PASME

Lokalne pasme so pasme domačih živali, ki so v reji na določenem območju in so prilagojene na klimo, krmo, strukturo in konfiguracijo tega območja. Delimo jih na avtohtone in tradicionalne pasme.

2.2 AVTOHTONE PASME

Avtohtone pasme so po določilih tretjega člena prva točka zakona o živinoreji tiste pasme domačih živali, ki so nastale na območju Republike Slovenije. V 68. členu (avtohtone pasme) istega zakona so v drugi alineji naštet avtohtone pasme domačih živali v Sloveniji in v naslednji alineji je določen postopek za priznavanje avtohtonih pasem.

2.3 TRADICIONALNE PASME

Tradicionalne pasme so tujerodne pasme domačih živali, ki so se prilagodile na podnebne in druge pogoje v Sloveniji, v skladu z definicijo (The Analysis of Genetic Diversity in Cattle to Preserve Future Breeding Options. Roslin Institute.

http://www.ri.bbsrc.ac.uk/cdiv_www/inform.htm - 21.feb.2002):

The traditional breeds are often adapted to local conditions through many years of selection - for example, breeds that are able to thrive at altitude on alpine summer pastures, or in arid conditions in the southern EU states. Such breeds may also be better adapted to locally produced forage, or be more resistant to geographically localised pathogens or pests.

V skladu z zgornjo definicijo smo na Oddelku za zootehniko za slovenske razmere določili, da se šteje v Sloveniji za tradicionalne pasme tiste tujerodne pasme domačih živali, ki so v Sloveniji pod rejским in selekcijskim nadzorom najmanj trideset let (za vrste prašiči, ovce, koze in perutnina) in petdeset let za ostale vrste.

3 SEZNAM LOKALNIH PASEM

Za slovenske lokalne (avtohtone in tradicionalne) pasme domačih živali stalno vodimo osnovne podatke o staležu, prostorski razširjenosti, načinu in namenu reje, uporabi prireje in drugo. Na osnovi teh podatkov je po mednarodnih merilih izračunana stopnja njihove ogroženosti.

Preglednica 2: Stalež posameznih slovenskih avtohtonih in tradicionalnih pasem domačih živali v Sloveniji

AVTOHTONE PASME	Leto	Ocena staleža čistopasemskih živali	Število plemenic	Število plemenic v genski banki	Podatki v mednarodnih podatkovnih zbirkah		
					DAD-IS	EAAP-AGDB	OKLAH OMA
Lipicanski konj	2003	650	350	70	DA		
Posavski konj	2003	700	546	103	DA	DA	
Slovenski hladnokrvni konj	2003	1120	560	229	DA		
Cikasto govedo	2003	900	550	300	DA	DA	
Jezersko-solčavska ovca	2003	21.000	9.800	990	DA	DA	DA
Bovška ovca	2003	4.000	2.280	818	DA	DA	DA
Istrska pramenka –istrijska	2003	1.700	930	428	DA	DA	DA
Belokranjska pramenka	2003	760	500	386	DA	DA	
Drežniška koza	2003	550	380	181		DA	
Krškopoljski prašič	2003	350	100	36	DA	DA	DA
Štajerska kokoš	2003	1.200	1.100	304	DA		DA
Kranjska čebela	2003	-	15700*	-			
Kraški ovčar*	2001	950	950	-			
Slovenski planinski gonič*	2001	35	35	-			
Posavski gonič*	2001	470	470	-			
Resasti istrski gonič*	2001	460	460	-			
Kratkodlaki istrski gonič*	2001	1020	1020	-			
Soška postrv*	2001	15000	15000	-			

* Pasma so navedene v Zakonu o živinoreji

Nadaljevanje preglednice 2:

TRADICIONALNE PASME	Leto	Ocena staleža čistopasemskih živali	Število plemenic	Število plemenic v genski banki	Podatki v mednarodnih podatkovnih zbirkah		
					DAD-IS	EAAP-AGDB	OKLAHOMA
Vrsta: GOVEDO							
Slovensko rjavo govedo	2003	75000	34500	-	DA	DA	
Lisasto govedo	2003	240000	110000	-	DA	DA	
Vrsta: KONJI							
Ljutomerski kasač	2003	1100	260	-	DA*	DA*	
Vrsta: PRAŠIČI							
Švedska landras	2003	26691	6268	-	DA	DA	
Nemška landras	2003	4118	727	-	DA	DA	
Large white	2003	11459	1637	-	DA	DA	
Vrsta: OVCE							
Oplemenjena jezersko-solčavska ovca	2003	92000	6672	-		DA	
Vrsta: KOZE							
Slovenska sanska koza	2003	4.700	2.900	-	DA	DA	
Slovenska srnasta koza	2003	15.800	9.800	-	DA	DA	
Vrsta: PERUTNINA							
Slovenska grahasta kokoš	2003	1033	794	-	DA		
Slovenska srebrna kokoš	2003	565	487	-	DA		
Rodajland	2001	2560	2300	-	DA		
Bela plimutka – linija B	2001	365	330	-	DA		
Bela plimutka – linija P	2001	365	330	-	DA		
Slovenska sintetična linija WM	2001	365	330	-	DA		

V preglednici 2 so v zadnjih treh stolpcih vneseni podatki, ki vključujejo informacijo o tem, v katerih mednarodnih podatkovnih zbirkah so na razpolago podatki o posamezni pasmi. Zbirke (vključno s spletnim naslovom) so naslednje:

- **DAD-IS** (Domestic Animal Diversity Information System)
<http://dad.fao.org/en/Home.htm> (Podatkovna zbirka DAD-IS ne obsega podatkov o čebelah in psih.)
- **EAAP – AGDB** (EAAP Animal Genetic Data Bank)
<http://www.tiho-hannover.de/einricht/zucht/eaap/index.htm> (Podatkovna zbirka EAAP-AGDB ne obsega podatkov o perutnini, čebelah in psih.)
- **OKLAHOMA STATE UNIVERSITY - BREEDS** -
<http://www.ansi.okstate.edu/BREEDS>
 (Podatkovna zbirka OKLAHOMA STATE UNIVERSITY – BREEDS ne obsega podatkov o čebelah in psih)

V skladu z določili ukrepa II/5 se za vsako avtohtono ali tradicionalno pasmo vodi rodovniško knjigo ali register. Za vrste govedo in drobnica, ki se jim bo do konca leta 2002 pridružila še vrsta prašič, bodo za posamezne pasme podatki postopoma tudi v registru SIRa na MKGP. Tako za izvajanje tega ukrepa na osnovi tega pogoja ne bo potrebno v bodoče voditi še dodatne posebne evidence.

Za živali posameznih pasem, ki so na seznamu avtohtonih in tradicionalnih pasem in jih redijo na farmah na industrijski način, niso izpolnjeni pogoji iz tega ukrepa, ker ta način reje ni vključen v določila pravilnika EU 445/02.

Neposredno plačilo za rejo avtohtonih in tradicionalnih pasem je treba postopoma vezati tudi na postopke reje v skladu z določili ukrepa II/7 Sonaravna reja domačih živali.

4 OPIS PASEM PO VRSTAH DOMAČIH ŽIVALI

4.1 KONJI

4.1.1 Opis slovenskih avtohtonih pasem konj

4.1.1.1 Lipicanski konj

Lipicanski konj je ena najstarejših kulturnih pasem konj na svetu. Njeno ime se navezuje na Lipico, kraj izvora pasme na slovenskem Krasu. Lipincancu je dal osnovo kraški konj, kar še najtehtneje dokazuje dejstvo, da so v začetku, ko so kraške konje že začeli križati z uvoženimi, to pasmo vodili pod imenom "konji kraške pasme lipicanske reje." Nastala je v Kobilarni Lipica, ki jo je leta 1580 ustanovil avstrijski nadvojvoda Karel. Lipicanca so izoblikovali s križanjem tedanjih kraških, španskih in neapolitanskih, pozneje pa še kladrubških in arabskih konj. V 19. stoletju se je pasma razširila v številne dežele tedanje avstro-ogrske monarhije - Hrvaško, Madžarsko, Romunijo, v 20. stoletju pa še v Avstrijo, Italijo in Slovaško, kjer so nastale državne kobilarne. Zdaj ga redijo v več kot 20 državah Evrope, Afrike, Amerike in Avstralije.

Konj je v baročnem tipu, srednjega okvira, plemenite suhe glave zmerno konveksnega profila, visoko nasajenega labodjega vratu, daljšega, a čvrstega hrbta, ravnega križa, globok in širok, krajših nog z dobro oblikovanimi sklepi in čvrstih kopit. Je dobrohotnega značaja in živahnega temperamenta. Je izjemno ustaljena pasma, katere posebnosti so pozna zrelost, dolgoživost, skromnost in vzdržljivost.

Tradicionalno je uveljavljen kot konj primeren za klasično dresurno jahanje in lažjo, reprezentativno vprego, na splošno velja kot izrazito vsestransko uporaben jahalni in vprežni konj. Na svetu je okrog 3000 lipicanskih konj; natančnega podatka ni. V Sloveniji je nekaj več kot 600 lipicanskih konj, od katerih jih je v kobilarni Lipica 300, druge pa redijo zasebni rejci. Prav na račun le-teh se njihovo število v Sloveniji povečuje.

Kratek opis

Velikost:	žrebci 155 cm – 160 cm kobile 150 cm – 158 cm
Barva:	vranje siva, rjavo siva, vrana, temnejši odtenki rjave; čim manj belih znakov – depigmentiranih mest
Telesna zgradba:	<u>glava:</u> srednje velika, plemenita, suha, zmerno konveksnega profila, oči velike, živahnega pogleda, ušesa srednje velika, elegantna, nozdrvi velike <u>vrat:</u> srednje dolg, visoko nasajen, usločen in dobro omišičen

telo: dolgo, široko in globoko, srednjega okvira; viher zmerno izražen, dobro formiran; hrbet srednje dolg, prožen, s krajšimi, širokimi in dobro omišičenimi ledji; križ širok, dolg, raven, dobro omišičen; pleče srednje dolgo, dovolj položno

Noge: korektne, čvrste a suhe, z dobro formiranimi sklepi; biclji srednje dolgi; kopita srednje velika, pravilno oblikovana

Gibanje: hodi so visoki, energični, enakomerni, lahkotni, zelo izdatni

Posebne značilnosti: pozna zrelost, dolgoživost, dobro izkoriščanje krme, izrazita vsestranska uporabnost

Lipicanski konj

(vir: Katedra za genetiko, animalno biotehnologijo, splošno živinorejo in konjerejo)

4.1.1.2 Posavski konj

Pasma se je izoblikovala na osnovi avtohtonih konj, ki so jih redili v porečju Save, predvsem v Posavju, z bolj ali manj nenačrtnim križanjem s konji različnih pasem, predvsem pa s hladnokrvnimi konji v tipu belgijskega hladnokravnega konja. Pasma je tradicionalna v Sloveniji na območju Posavja, zlasti na območju Krškega polja in Brežic. Posavskega konja redijo v večjem obsegu tudi na Hrvaškem.

Posavski konj je manjšega okvira, manjše suhe glave, ravnega profila, srednje dolgega vratu, kratkega hrbta, kratkega, a zelo širokega zmerno pobitega križa, zelo globok, čvrstega fundamenta, razmeroma velikih a čvrstih kopit. Noge so močno porasle z zaščitno dlako. Njegov značaj je dobrohoten, temperament pa miren.

Posavskega konja odlikujejo čvrsta konstitucija, zelo izražen spolni dimorfizem, skromnost in dobra plodnost. To je lažji vprežni konj, primeren tudi za zrejo klavnih žrebet.

Ohranjanje reje posavskega konja v Sloveniji datira v leto 1993, ko je bila uvedena rodovniška knjiga za to pasmo. Do leta 2000 je bilo vpisanih okoli 150 kobil in 18 žrebcev. Na leto je k žrebceem te pasme pripuščenih okoli 450 kobil.

Kratek opis:

Velikost:	žrebci 148 (145 – 152) cm kobile 143 (135 – 147) cm
Barva:	rjavci, vranci, sivci (manj zaželeni barvi), čim manj belih znakov – depigmentiranih mest
Telesna zgradba:	<u>glava:</u> plemenita, suha, ravnega profila, širokega čela, velikih, eliptičnih oči <u>vrati:</u> srednje dolg, dobro nasajen in dobro omišičen <u>telo:</u> srednje globoko, široko, manjšega okvira, krajši viher; srednje dolg, dobro omišičen hrbet s kratkimi ledji; križ pobit, kratek a širok razcepljen, dobro omišičen
Noge:	korektne, čvrste a suhe, z dobro izraženimi sklepi; distalni deli okončin močno poraščeni z zaščitno dlako, kopita čvrsta, pravilno oblikovana
Gibanje:	enakomerno, izdatno
Posebne značilnosti:	čvrsta konstitucija, zelo izražen spolni dimorfizem, vztrajnost, dobro izkoriščanje krme, dobra plodnost

Posavski konj

(vir: Katedra za genetiko, animalno biotehnologijo, splošno živinorejo in konjerejo)

4.1.1.3 Slovenski hladnokrvni konj

Pasma se je izoblikovala predvsem na območju severovzhodne Slovenije in Gorenjske na osnovi domačih hladnokrvnih konj. Osnovno populacijo so tvorili konji v tipu medžimurca, ki dandanes ne obstaja več; križali so jih z noriškimi in v manjši meri belgijskimi žrebci. Dokončno je bila pasma izoblikovana s križanjem z noričani, ki jih uporabljamo še dandanes.

Slovenski hladnokrvni konj je srednjega okvira, večje, pogosto zmerno konveksne glave, dobro nasajenega in dovolj dolgega vratu, daljšega, a globokega, širokega in dobro povezanega trupa, križ je razklan ter pogosto pobit in čvrstih dobro formiranih nog ter dobrih hodov. Njegov značaj je prijazen, temperament pa miren.

Je vprežni konj srednjega okvira, primeren za vse vprežne discipline in celo jahanje, a tudi za zrejo klavnih žrebet. Slovenskega hladnokrvnega konja odlikujejo čvrsta konstitucija, vztrajnost, dobro izkoriščanje krme ter dobra rast in dobra plodnost.

Rodovniška knjiga za slovenskega hladnokrvnega konja datira v leto 1962. Razširjen je po vsej Sloveniji (posebno še v okolici Ptuja, Lenarta, Ormoža, Šentjurja, Žalca, Kranja in Kamnika). To je naša najštevilčnejša pasma konj in na leto je pripuščenih okoli 2 700 kobil. V zadnjih letih se stalež zmanjšuje zaradi povečevanja števila toplokrvnih športnih konj.

Kratek opis:

Velikost:	žrebci najmanj 150 cm kobile najmanj 148 cm
Barva:	vse barve razen liscev, čim manj belih znakov – depigmentiranih mest
Telesna zgradba:	<u>glava:</u> večja, suha, dovolj plemenita, nosni gredelj raven, do zmerno konveksen <u>vrat:</u> srednje dolg, dobro nasajen in dobro omišičen <u>telo:</u> dolgo, široko in globoko, srednjega okvira; srednje izražen viher; srednje dolg, dobro omišičen hrbet s kratkimi ledji; križ zmerno pobit, razcepljen, dobro omišičen
Noge:	korektne, čvrste a suhe, z dobro formiranimi sklepi; kopita čvrsta, pravilno oblikovana
Gibanje:	enakomerno, izdatno
Posebne značilnosti:	čvrsta konstitucija, vztrajnost, dobro izkoriščanje krme, dobra plodnost

Slovenski hladnokrvni konj

(vir: Katedra za genetiko, animalno biotehnologijo, splošno živinorejo in konjerejo)

4.1.2 Opis slovenskih tradicionalnih pasem konj

4.1.2.1 Ljutomerski kasač

Ljutomerski kasač je slovenska tradicionalna pasma konj. Izvira z ljutomerskega območja, kjer so ga začeli vzrejati že leta 1884. Leto kasneje je bilo ustanovljeno Dirkalno društvo za prirejanje kasaških dirk, ki so potekale na cesti med Križevci in Ljutomerom. Vse do leta 1960 se je kasač uporabljal tako za tekmovanja kot tudi za vsa kmetijska dela. Danes se pasma uporablja predvsem v športne namene.

Ljutomerski kasač je nastal pretežno na bazi križanja domačih kobil s kasaškimi žrebci ameriškega porekla. Ocenjeni stalež populacije v letu 2003 je znašal 1.100 živali. Od tega je bilo vpisanih 260 kobil, plemenilo pa je 20 žrebcev.

Kratek opis:

Velikost:	žrebci 155 cm – 165 cm kobile 150 cm – 165 cm
Barva:	vse barve; čim manj belih znakov – depigmentiranih mest
Telesna zgradba:	<u>glava:</u> srednje velika, plemenita, suha <u>vrat:</u> srednje dolg do dolg, dobro nasajen in dobro omišičen <u>telo:</u> dolgo, široko in globoko, viher dobro formiran, hrbet srednje dolg, prožen, s krajšimi, širokimi in dobro omišičenimi ledji, križ širok, dolg, dobro omišičen;

pleče dolgo

Noge:

korektne, čvrste a suhe, z dobro formiranimi sklepi;
biclji srednje dolgi; kopita srednje velika, pravilno oblikovana

Gibanje:

hodi, predvsem v kasu so energični, enakomerni,
lahkotni, zelo izdatni

Posebne značilnosti:

primeren za kasaški šport in ljubiteljsko udejstvovanje
na področju konjenišva

Ljutomerski kasač
(foto: mag. Janko Slavič, dr. vet. med.)

4.2 GOVEDO

4.2.1 Opis slovenskih avtohtonih pasem goveda

4.2.1.1 Cikasto govedo

Cikasto govedo je v Sloveniji nastalo iz avtohtonega enobarvnega svetlo rdečkastega (bohinjskega) goveda. Krave prvotnega goveda so v 2. polovici 19. stoletja v povprečju tehtale okrog 200 kg in so dajale dnevno okrog 5 kg mleka na dan (Povše, 1893 cit. po Ferčejcu, 1947). Ker je bilo v 2. polovici 19. stoletja v sosednjih avstrijskih deželah veliko bolj znano po okvirju večje in produktivnejše pincgavsko govedo, so v 2. polovici 19. stoletja pričeli na Gorenjsko in Tolminsko uvažati bika pincgavske pasme (Mölltalervieh – belansko govedo). Tako se je pričel proces oplemenjevanja enobarvnega goveda s pincgavsko pasmo. Oplemenjeno govedo, ki je bilo po barvi podobno pincgavskemu govedu, so poimenovali cikasto govedo (cika).

Na Tolminskem in v Bohinju se je oblikoval manjši tip živali, ki je bil primernejši za pašo po strmih planinah, v ravninskem predelu Gorenjske pa večji tip.

Glede na geografsko območje reje cikastega goveda sta se v drugi polovici prejšnjega in prvi polovici tega stoletja izoblikovala dva tipa cikastega goveda v Sloveniji:

a/ tolminsko cikasto govedo, b/ bohinjsko cikasto govedo, ki je bilo na ravninskem predelu Gorenjske nekoliko večje in se je imenovalo gorenjsko cikasto govedo. Imena so bila pridobljena po geografskih območjih v tem delu Slovenije.

V nasprotju s pincgavsko pasmo je bohinjsko govedo slovelo po odlični relativni mlečnosti (brahicerne izvor). Prav odlične lastnosti mlečnosti so želeli na Bohinjskem utrditi z izboljšanjem rej in s pravilno odbiro plemenskih živali. Zato so v začetku sedanjega stoletja omejili uvoz pincgavskih bikov. Da bi izboljšali rejo, je bil leta 1923 v radovljiškem okraju, pod katerega je spadal tudi Bohinj, ustanovljen Živinorejski odbor, ki je pričel z načrtnim selekcijskim delom. Že leta 1925 je potekalo licenciranje, istega leta so uvedli tudi rodovniško knjigo in začeli s kontrolo mlečnosti.

Živali cikaste pasme so rdeče barve z značilno belo liso. Bela lisa se začne na vihru, gre preko hrbta do repa, se nadaljuje na repu, nato po stegnih v obliki pase, trebuhu in prsnem košu ter se nadaljuje čez golen v obliki pase. Bela lisa se združi pod vratom. Lisa naj ne bi segala preko križnih kosti. Meja med rdečo in belo barvo naj bi bila nazobčana.

Cikasto govedo
(foto: Rok Pustoslemšek)

4.2.2 Opis slovenskih tradicionalnih pasem goveda

4.2.2.1 Lisasto govedo

Lisasta pasma govedi v Sloveniji izhaja iz populacije švicarskega simentalnega goveda, ki je nastalo v dolinah Simme in Saane (zahodna Švica). Razvoj industrije in tehnike ter pojav kupne moči proletarijata v drugi polovici 19. st. so botrovali širjenju simentalne pasme iz Švice v številne takratne srednje in vzhodno evropske države. Simentalska pasma je bila namreč primerna za delo, predvsem pa za intenzivnejšo prirejo mleka in mesa.

V drugi polovici 19. st. so pričeli z uvozom simentalne pasme tudi v Slovenijo. V osrednji Sloveniji so uvažali lisaste živali predvsem z Švice, v Pomurje pa se je začela ta pasma širiti iz Madžarske, kjer je nastala s križanjem avtohtonega panonskega goveda s švicarskimi lisastimi biki. Pasma se je koncem 19. st. ustalila v osrednji Sloveniji, v Pomurju ter v Slovenskih goricah (Erjavec, 1987). Takrat so začeli rejci ustanavljati tudi mlekarske zadruge, začeli so zbirati mleko v mlekarnah, kjer so organizirali tudi njegovo predelavo.

Po krizi, ki je nastala po 1. svet. vojni (izguba trgov – Trst, Gorica, Gradec), je prišlo do ponovnega uveljavljanja lisaste pasme na slovenskem. Od leta 1929 do 1934 so predvsem v Pomurju intenzivno ustanavljali selekcijska društva; leta 1935 je bilo v Zvezo selekcijskih društev (ustanovljena l. 1932) vključenih že 35 selekcijskih društev (Erjavec, 1987).

Leta 1938 je bila v Dravski banovini uradno določena pasemska rajonizacija. Takrat je bilo na tem območju 90.000 glav govedi lisaste pasme (Oblak, 1938). Živali te

pasme so takrat slovele kot najbolj rastne, ter najprimernejše za delo, prirejo mleka in mesa.

V času 2. svet. vojne in po njej je bil stalež lisaste pasme v Sloveniji okrog 1/3. Pomembno prelomnico je pomenilo leto 1952, ko se je uveljavilo osemenjevanje, istočasno pa je v Evropi vse bolj naraščalo povpraševanje po govejem mesu. Stalež lisaste pasme je začel naraščati, v sedemdesetih letih 20. st. je že presegel 50 %, danes pa znaša okrog 60 %.

Lisasta pasma je kombinirana pasma govedi, ki se uporablja tako za prirejo mleka kot za prirejo kakovostnega mesa. Je rumeno rjave do rdeče barve z večjimi ali manjšimi belimi lisami. Bela glava ali vsaj bela lisa na glavi je dominantna lastnost. Sluznice in parklji so svetli.

Odrasle krave so v vihru visoke 135 do 140 cm in težke nad 650 kg. Odrasli biki dosežejo 150 cm in več vihru in telesno maso 1100 do 1300 kg. V letu 2000 so dosegle kontrolirane krave 4 405 kg mleka z 4,17 % mlečne masti in 3,38 % skupnih mlečnih beljakovin.

Lisasto govedo
(foto: mag.Marija Klopčič)

4.2.2.2 Slovensko rjavo govedo

Rjavo govedo je bilo že v srednjem veku poznano v Švici. V 19. st. pa je ta pasma prevladovala v vz. Švici, j. Nemčiji, z. Avstriji ter v sosednjih alpskih predelih Italije. V drugi polovici 19. st. so pričeli uvažati prve živali rjavega goveda tudi v Slovenijo. Vse bolj je raslo spoznanje, da je to govedo zelo primerno za prirejo mleka tudi na slabših, kraških območjih. Plemenske živali so prihajale v Slovenijo iz Švice in Avstrije (montafonsko govedo – terminus, ki je še danes prisoten med rejci).

Kasneje, v prvi polovici 20. st. pa je bilo vse bolj pomembno tudi spoznanje, da so biki te pasme odlični tudi za pitanje. Z uvedbo osemenjevanja so se proizvodne lastnosti pri tej pasmi v Sloveniji zelo hitro izboljševale in pasma se je močno razširila predvsem na območjih s prevladujočim travinjem. V zadnjih 20 letih se je selekcijsko delo pri tej pasmi usmerilo predvsem na izboljševanje lastnosti mlečnosti, pitovnim in klavnim lastnostim pa se v selekcijskem programu daje manjšo težo. Tudi pri tej pasmi obstaja v Sloveniji že skoraj sto let trajajoče selekcijsko delo (od l.1904).

Rjava pasma je kombinirana pasma govedu s poudarkom na lastnosti mlečnosti. Živali te pasme so sive do temno rjave barve. Sluznice, parklji ter rogovi (ali vsaj konice rogov) so temni.

Odrasle krave so v vihru visoke 135 do 140 cm in težke nad 600 kg. Odrasli biki dosežejo 150 cm in več vihru in telesno maso 1000 do 1200 kg. V letu 2000 so dosegle kontrolirane krave 4 979 kg mleka z 4,15 % mlečne masti in 3,36 % skupnih mlečnih beljakovin.

Tradicionalnost: že več kot sto letna prisotnost v SLO, pasma za izkoriščanje travnih površin, še posebno absolutno travnih, tudi Krasa, dobra mlečnost krav.

SLOVENIAN BROWN (Subgroup III F – *Gray-Brown Alpine Breeds*)

The Slovenian Brown may perhaps best be regarded as a branch of the Austrian Brown. It is found in north – west Slovenia, a narrow strip of Yugoslavia, where its breeding area is bounded by those of the Simmental and Steppe cattle (insofar as these are still present in the region). Cows are from 123-128 cm at the withers and weight from 600-650 kg.

Slovensko rjavo govedo
(foto: mag.Marija Klopčič)

4.3 PRAŠIČI

4.3.1 Slovenske avtohtone pasme prašičev

4.3.1.1 Krškopoljski prašič

Krškopoljski ali črnopasasti prašič je naša edina slovenska avtohtona pasma prašičev, ki izvira iz JV dela Dolenjske. To je ekstenzivna pasma, ki pa jo odlikujejo nekatere biološke značilnosti, kot so izredna odpornost, dobra prilagodljivost na skromne razmere reje in prehrane ter kakovost mesa. V zadnjih dvajsetih letih je bila krškopoljska pasma prašičev bolj kot kdajkoli prej prepuščena sama sebi in ni bila deležna nobenega sistematičnega rejskega dela. Nadaljevala se je usoda te pasme še iz časov pred drugo svetovno vojno. V kmetijski anketi leta 1938 je Oblak poročal o prašičereji in med drugim povedal naslednje: "...Danes prvotne krškopoljske svinje, vsaj čiste, ni več. Vendar najdemo v najbolj oddaljenih krajih še ostanke te prvotne svinje, ki po zunanosti, barvi ter raznih merah še spominjajo nanjo. Ta svinja se je posebno odlikovala v sposobnosti za produkcijo masti ter po dobri kakovosti mesa... Domačo črnopasasto, ki je bila pred nekaj leti na Gorenjskem, predvsem v kranjskem srezu še precej razširjena in priljubljena ter zelo v modi, sedaj vedno bolj opuščajo.

Glavni vzrok leži v tem, da je ta svinja zaradi premajhnega rejskega okoliša morala degenerirati, ker je prišlo do plemenjenja v sorodstvu. V ostalem pa je bila ta, za domačo porabo in ne toliko za izvoz namenjena svinja, prav odlična, ker je zelo hitre rasti in je bila tudi dobra za mast. Gotovo pa je, da se ta svinja zaradi premajhnega rejskega okoliša ne bo mogla dolgo vzdržati."

Prvi obširnejši opis krškopoljskega prašiča je iz konca prejšnjega stoletja - Rohrman (1899). Avtor poudarja veliko razširjenost prašičereje na spodnji Dolenjski, še posebno na območju Krškega polja. Redili so tako imenovane prekaste ali pasaste prašiče. Prašiči so imeli zadnji konec telesa črne barve, prednji pa je bil bolj ali manj bel - pogosto v obliki širšega belega pasu okoli žvota. Glava je bila srednje dolga in ravna z velikimi visečimi ušesi. Pasma je odlikovala srednje dobra plodnost, dobra ješčnost in rastnost do velikih tež (odrasle živali so tehtale 250- 300 kg). Že v času nastanka tega zapisa so to domačo pasmo prašičev oplemenjevali z jorkširskimi prašiči.

Po drugi svetovni vojni so bile v petdesetih in šestdesetih letih opravljene pomembne raziskave krškopoljskega prašiča. Posebej velja omeniti, da so v tem obdobju opravljene prve strokovne meritve plodnosti, rastnosti in mesnatosti črnopasastih prašičev pri reji v čisti krvi oz. križanju. Eiselt in Ferjan (1972) sta povzela rezultate raziskav in zbranih podatkov o krškopoljskih prašičih ter v povzetku zapisala: "Sedaj je pasma po tipu neizenačena in konstitucijsko močno oslABLJENA. Pri razmeroma velikem številu rojenih pujskov na gnezdo (10.07) je zaradi velikega števila mrtvorojenih (2.13) in zelo veliko izgub do odstavitve (26%) število vzrejenih pujskov majhno (5.87). Prašiči krškopoljske pasme so skromni in dobro izkoriščajo voluminozno krmo. Meso krškopoljskih prašičev in njihovih križancev je zelo primerno za izdelavo v trajne izdelke."

Krškopoljsko pasmo prašičev odlikuje srednje dobra plodnost, dobra ješčnost in rastnost do velikih telesnih mas. Rohrman (1899) navaja, da krškopoljsko pasmo prašičev odlikuje dobra kakovost mesa. Eiselt (1971) je ugotovil, da je za predelavo v trajne izdelke, zlasti za predelavo v pršut, meso krškopoljskih prašičev znatno boljše kot meso modernih pasem. Kakovost mesa zaradi raznolike hrane poudarja tudi neznani avtor (1956) v članku Priznanje črnopasastemu prašiču. Avtor članka navaja, da so iz krškopoljskih prašičev začeli izdelovati kranjske klobase, in poudarja, da se okoliša krškopoljskega prašiča in cvička pokrivata.

V letih 1990 - 1992 so bila opravljena poizvedovanja o ostankih krškopoljskega prašiča na Gorjancih, na območju Brežic in Krškega polja. Ugotovljeno je bilo, da je zdajšnja čreda krškopoljskega prašiča zelo neizenačena. Rejci pa so z njim zadovoljni in velika večina se mu ne misli odreči. Po letu 1991 je bil krškopoljski prašič uvrščen med ogrožene slovenske pasme domačih živali, organizirana je genska banka, ki je na treh vzrejnih središčih na širšem področju Brežic, uvedena so bila osnovna rejska dela in dokumentacija ter odbira po zunanosti.

Pregled rejskega stanja te pasme v letu 1997 je pokazal, da se je prašičereja na kmetijah na tem območju ohranila, spremenila pa se je pasemska sestava, prašiče krškopoljske pasme so pogosto nadomestili beli prašiči. Na treh vzrejnih središčih za krškopoljske prašiče, je v zadnjih letih stalež nespremenjen.

Pri krškopoljskih prašičih so gnezda sorazmerno velika, na splošno je preveč mrtvorojenih pujskov in zaradi velikega deleža izgub je ob odstavitvi v gnezdu malo pujskov. Celotna populacija pasme krškopoljski prašič je zelo inbridirana in s plemenskimi merjasci so stalno težave.

Krškopoljski prašič
(foto: prof.dr. Andrej Šalehar)

4.3.2 Slovenske tradicionalne pasme prašičev

4.3.2.1 Švedska landras

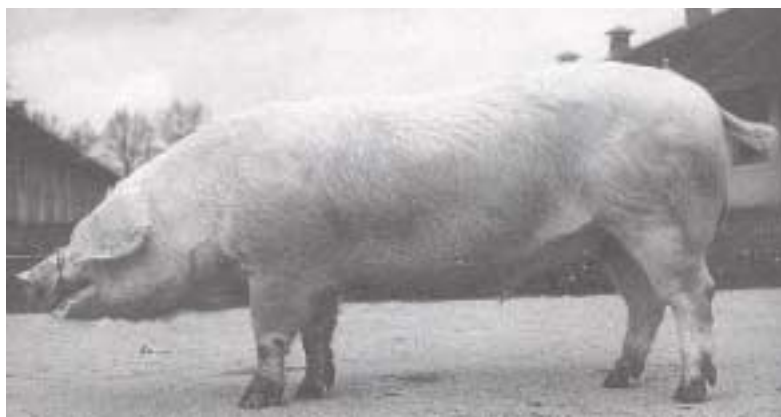
Leta 1959 smo v Slovenijo uvozili 1074 plemenskih prašičev – 768 svinj in 41 merjascev pasme švedska landras in 256 svinj in 9 merjascev pasme holandska landras. Uvoženi plemenski prašiči so bili porazdeljeni med tedanja družbena posestva z namenom, da bi razmnoževala ta plemenski material za potrebe prašičereje na območju Slovenije in v drugih republikah. Že samo število uvoženih plemenskih prašičev je nenavadno veliko. Kakorkoli že, dobili smo moderni mesnati pasmi prašičev in tudi s tem so bili postavljeni temelji moderne intenzivne prašičereje v Sloveniji.

Ferjan (1970) je predstavil slovensko prašičerejo v petdesetih letih. Redili so predvsem pasmi bela požlahtnjena in žlahtna, ki so ju oplemenjevali z občasnimi uvozi plemenskih prašičev. V poročilu Kmetijskega inštituta Slovenije štev. 14

(1961) je zapisano, da je odbor za prašičerejo pri Zadružni poslovni zvezi Slovenije sprejel takrat sklep, da se uvozi večje število plemenskih svinj in merjascev tipa »landras«. Ta sklep je bil sprejet z namenom, da bi zboljšanjem domače žlahtne in požlahtnjene pasme dosegli kvalitetnejšo tržno proizvodnjo bekonov za tuja tržišča. Po kasnejšem sklepu odbora je bila za rejska središča predpisana čista reja švedskih prašičev »landras«, zato so vsa rejska središča postopoma opuščala rejo ostalih pasem.

Pasma švedska landras je moderna mesnata pasma, ki je bele barve. Je srednje velika, z visečimi ušesi, glavo z ravno nosno linijo, telo je dolgo in proti glavi nekoliko zašiljeno (trapezaste oblike) na sorazmerno visokih tankih nogah. Pasma je sorazmerno zahtevna glede vhlevitve in prehrane.

Pasma švedska landras je podobna pasmi danska landras, ki je imela pri nastanku švedske landras pomembno vlogo. Podobnost se ne kaže samo v videzu, ampak tudi v podobnih proizvodnih sposobnostih. Plodnost pasme švedska landras je dobra. Svinje so dobre matere. Intenzivnost rasti je srednja in ravno tako mesnatost. Po podatkih katedre za prašičerejo je bilo v letu 2002 v Sloveniji na farmah, osemenjevalnih centrih in vzrejnih središčih 7307 čistopasemskih plemenskih svinj in 106 čistopasemskih plemenskih merjascev pasme švedska landras.

Švedska landras
(vir: Katedra za etologijo, biometrijo in selekcijo ter prašičerejo)

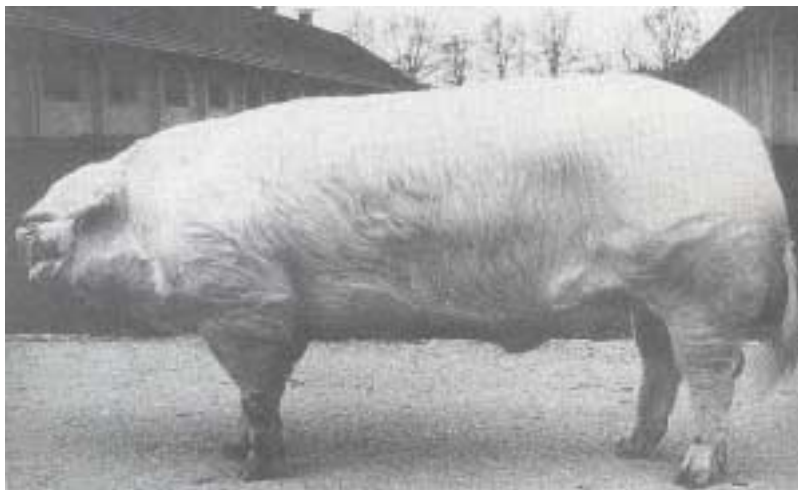
4.3.2.2 Nemška landras

To je najbolj razširjena pasma prašičev v Zahodni Nemčiji; leta 1983 je bilo 91,4 % prašičev pasme nemška landras, ki se je do 1.1.1969 imenovala nemška oplemenjena pasma. Kot pasma je bila priznana leta 1893 in je nastala s križanjem avtohtonih pasem prašičev z jorkširom in prašiči bele žlahtne pasme. Po letu 1953 so prašiče nemške oplemenjene pasme oplemenjevali s holandsko landras in jo na nekaterih območjih praktično pretopili z njo.

Pasma nemška landras je bila pod imenom požlahtnjena pasma prisotna v Sloveniji že v času med obema vojnama. Po drugi svetovni vojni je v prvih desetletjih pomembna pasma za prirejo prašičjega mesa in je bila po letu 1959 pretopljena s pasmo švedska landras. Pasma nemška landras, požlahtnjeno pasmo modernega tipa, smo uvozili v Slovenijo v letu 1968. Pasma je bila in je še vedno pomembna paternalna pasma v tropasemskem križanju 12 x 55, ki je po letu 1970 postalo tradicionalno in najpogosteje uporabljeno križanje ter osnova za tržno prirejo prašičjega mesa v Sloveniji.

Nemška landras je bele barve in ima precej močno glavo z visečimi ušesi. Telo ima dolgo in široko z močnimi plečkami in šunkami. Pasma nemška landras je v primerjavi z drugimi sodobnimi pasmami prašičev manj plodna. Zanj je značilna izredno dobra rast in mesnatost.

Po podatkih katedre za prašičerejo je bilo v letu 1999 v Sloveniji na farmah, osemenjevalnih centrih in vzrejnih središčih 1015 čistopasemskih plemenskih svinj in 90 čistopasemskih plemenskih merjascev pasme nemška landras..

Nemška landras

(vir: Katedra za etologijo, biometrijo in selekcijo ter prašičerejo)

4.3.2.3 Large white

Pasma Large white je nastala leta 1851 v Veliki Britaniji s križanjem takratnih evropskih pasem, ki so izvirale od evropskega divjega prašiča in uvoženih kitajskih pasem, ki so izvirale od azijskega divjega prašiča. Pasma je sodelovala pri nastanku praktično vseh belih modernih pasmah prašičev v Evropi, tudi pri nastanku pasme danska landras. V Slovenijo je pasma prišla že pred prvo svetovno vojno, ko so jo kmetijske družbe uvažale za oplemenjevanje takratnih domačih domorodnih pasem prašičev. Še posebej pa je pomembno leto 1930, ko sta bila v Prekmurje uvožena

dva merjasca velike bele angleške pasme. Dala sta prav dobre potomce. Od tega časa dalje se je pričela širiti žlahtna pasma prašičev za proizvodnjo bekonov.

Prašiče modernega tipa pasme Large white smo uvozili v Slovenijo v letu 1967. Pasma je bila vključena v raziskave križanj in je dala v kombinaciji s pasmo švedska landras zelo dobre rezultate – dobili smo linijo 12, ki je bila in je še vedno najštevilnejše zastopana v osnovnih čredah tako na farmah kot kmetijah ter predstavlja osnovo za prirejo pujskov v Sloveniji. S pasmo Large White je bila praktično pretopljena pasma bela žlahtna, ki jo sedaj prisotna na nekaj kmetijah v Pomurju pod imenom bela domača žlahtna pasma.

Prašiči velike bele pasme so bele barve in imajo značilno ukrivljeno nosno linijo s pokončnimi ušesi. Imajo dolgo pravokotno oblikovano telo na dolgih nogah.

Znana je dobra plodnost pasme large white. V gnezdu je ponavadi 10 do 12 živorojenih pujskov, ki so precej občutljivi in so zato sorazmerno visoke izgube do odstavitve. Rast je dobra in težo 90 do 100 kg dosežejo pri 6 do 7 mesecih starosti. Klavne polovice so mesnate. Pasma je precej zahtevna glede pogojev reje in prehrane.

Po podatkih Katedre za prašičerejo je bilo v letu 1999 v Sloveniji na farmah, osemenjevalnih centrih in vzrejnih središčih 1307 čistopasemskih plemenskih svinj in 155 čistopasemskih plemenskih merjascev pasme Large White.

Large white
(foto: prof.dr.Andrej Šalehar)

4.4 OVCE

4.4.1 Slovenske avtohtone pasme ovc

4.4.1.1 Bovška ovca

Nastala je v Zgornjesoški dolini in dobila ime po kraju Bovec. V stoletjih se je izoblikovala pasma ovc, ki jo zdaj poznamo kot bovško ovco. Njene korenine verjetno segajo do prvotne bele ovce, ki so jo redili tudi drugod v Alpah, vendar je o tem v literaturi bolj malo podatkov.

Bovška ovca je izrazito mlečnega tipa, fine glave in kratkih uhljev. Njena volna je groba, pramenasta, strižejo jo dvakrat na leto in je bele barve, lahko pa je tudi rjava ali črna. Trup je relativno majhen z majhno brezrožno glavo, s kratkimi ušesi ter kratkimi in tankimi nogami; telesna masa ovnov je 45 - 50kg, telesna masa ovc pa 35 - 40 kg; višina vihra je 55 - 60 cm. V tropih z boljšo oskrbo in prehrano lahko doseže večji okvir in tudi do 10 kg večjo telesno maso.

Pasma je vse do danes sledila svojemu osnovnemu rejskemu cilju: prilagojenost na slabe razmere in pogoje reje. Ta rejski cilj je okvir, v katerega se prilega tudi podoba zdajšnje bovške ovce, ki jih redijo v majhnih tropih od 5 do 15 živali. Le redki redijo več 100 ovc v tropu. Nad gozdno mejo se v pobočja Krna, Kanina, Mangarta in drugih vrhov zajedajo strmi prostrani pašniki s kratko, sočno vegetacijo. Take površine so gospodarji že od nekdaj izkoriščali za pašo svojih tropov prek poletja. Živali so pasli na planinskih pašnikih po odstavitvi jagnjet, od junija do septembra. S pomočjo premij in nekaterih drugih vrst podpore Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, ki obstajajo neprekinjeno od leta 1991, se je povečalo število bovških ovc in rejcev. Ocenjujejo, da celotna populacija bovške pasme šteje približno 3.600 ovc.

Mlečnost bovške ovce, ki je bila v preteklosti bolj skromna, se je v zadnjih letih povečala zaradi boljše oskrbe, prehrane in zdravja. V povprečju sedaj znaša okoli 226 kg; vsebnost maščobe je 6,2%, beljakovin pa 5,4%. V boljših tropih je mlečnost tudi več kot 300 kg mleka.

Bovška ovca
(foto: doc.dr.Drago Kompan)

4.4.1.2 Istrska pramenka - istrijanka

Na območju Krasa in Istre so ovčarji redili domačo, avtohtono ovco, ki so ji rekli istrijanka, kraška ovca, primorska ovca in celo ovce surove volne. Nekoč je bila tod ovčereja dokaj razvita. Znana je bila kratka in dolga transhumanca. Istrijanko so redili predvsem zaradi njenih izrednih lastnosti: odlikujeta jo dolga hoja in paša med kamenjem; popase tudi suho staro pašo, čeprav spretno išče mlado travo med kamenjem. Rejci so najbolj znani na Krasu in v Istri (v Prešnici in na Socerbu, v Dolenji vasi pa tudi na Bistriškem, Pivškem in Postojnskem).

Istrijanka je ovca dokaj velikega okvira, predvsem na račun dolgega, visoko nasajenega trupa ter dolgih, močnih nog. Vime je pravilne oblike, visoko pripeto, z velikimi in lepimi seski. Ozko glavo z nosnim grebenom in štrlečimi ušesi ima nasajeno na dolgem vratu. Tako lahko s svojim ozkim gobčkom pomuli še tako skrito travo ali zel med kraškim kamenjem. Z volno različnih barv je slabše poraščena, saj je po nogah in trebuhu večinoma gola, drugod pa jo pokriva le groba krovna dlaka. Kot je navadno pri drugih pasmah, se tudi istrijanke po videzu med seboj ločijo in od tod tudi poimenovanje za krajevno značilnost videza ovce (v vsaki reji je drugačen videz ovce). Tako so rejci redili bele ovce - zelenke, črne - more, pikaste - pike, lisaste - lise, ovce s kratkimi uhlji - čube, rogate - rožke, brez rogov – mulaste in tako v nedogled.

Ovni dosežejo telesno maso do 95 kilogramov in več, ovce pa od 60 do 75 kilogramov. Jagnjice so za plemo uporabljali šele v drugem letu, ovni, ki so bili praviloma rogati, pa so plodili že prvo sezono.

Vsem istrijankam sta bili skupni velika odpornost in prilagojenost razmeram skromnega okolja. Sedaj dajejo istrijanke v povprečju več kot pred leti, ko je bila oskrba in prehrana še skromnejša. Velikost gnezda je povprečno 1,28 živorojenih jagnjet, ovce pa dajo v vsej laktaciji v povprečju 152 kg mleka s 7,4% mlečne maščobe in 5,8% beljakovin. Nekatere ovce dajejo tudi več kot 8 % maščobe in 6 % beljakovin.

Istrska pramenka – istrijanka
(foto: viš.pred.dr.Drago Kompan)

4.4.1.3 Belokranjska pramenka

Belokranjska pramenka je avtohtona pasma ovc, ki so jo nekoč redili na obeh bregovih reke Kolpe, predvsem v hribovitih, kraških predelih Bele krajine. Razmere za kmetovanje so tam zelo slabe, zato je ovca, ki uspeva v takih okoliščinah, zelo skromna.

Belokranjska pramenka tehta dobrih 50 kilogramov, ovni pa nekaj več, vendarle izjemoma več kot 65 do 70 kilogramov. Dandanes so redke preostale reje med seboj zelo različne. V nižinskih krajih so večje, na kraških terenih pa včasih njihova telesna masa ne dosega niti 45 kilogramov. Živali imajo dolgo resasto volno, ki jih dobro zaščiti pred mrazom in dežjem, volna pa ni najprimernejša za predelavo, saj so volneni izdelki zelo grobi. Prevladuje bela barva, čeprav je skoraj nemogoče najti živali, ki bi bile popolnoma bele, saj so značilne črne lise ali pike po glavi, še bolj pa na nogah. Rep je zelo dolg in se konča le nekaj centimetrov nad tlemi. Črne lise v predelih, ki so poraščeni z volno, so redkejše. Ovne krasijo izjemno bogati rogovi, ki so pri starejših živalih nekajkrat zaviti. Tudi nekatere ženske živali so rogate, vendar so njihovi rogovi kratki. Ovce so sezonsko poliestrične, torej jagnjijo le enkrat na leto; starejši rejci vedo povedati, da so bile zunaj sezonske jagnjitve (torej tri jagnjitve v dveh letih) izjemna redkost. Gnezda so majhna, v povprečju so velika le 1,13 jagnjeta. Vzrok tega lahko najdemo v skromnih razmerah, v kakršnih so jih redili, zdaj pa so se reje ohranile večinoma na najtežavnejših območjih. Jagnjeta so (tudi zaradi skromnih razmer) slabše rastna in dosežejo telesno maso 25 kilogramov šele pri treh do štirih mesecih, včasih tudi pozneje. Zaradi tankih kosti jih odlikuje dobra klavnost. Z gotovostjo lahko trdimo, da so reje v okolici Adlešičev, Marindola in Žuničev čistejše, pred leti pa je bilo še nekaj tropov v okolici Učakovcev. Zadnji dve leti so skorajda izginile še zadnje reje pramenke na Vinici.

V program ohranjanja so vključeni skoraj vsi rejci, ki še imajo belokranjsko pramenko. Vendar je vsega skupaj komaj okoli 680 živali. Od jeseni 1996, ko je

pasma vključena v ohranjanje (gensko banko), smo našli še nekaj tropov in postopoma se njen stalež povečuje.

Belokranjska pramenka
(foto: Rok Pustoslemšek)

4.4.1.4 Jezersko - solčavska ovca

Je ena od štirih slovenskih avtohtonih pasem in je nastala s križanjem primitivne domače bele ovce z bergamaško in padovansko ovco. Planinske pasme v vzhodnih Alpah so nastale iz domače bele majhne ovce, ki so jo imenovali Zaupelschaf. Ima značilen izbočen profil glave, ki ga je dobila po bergamaški ovci, in kakovostno volno, ki jo je podedovala po padovanski. Ovce so večinoma bele barve, pojavljajo se tudi črne, kot jim pravijo rejci, vendar so v resnici temno rjave. V preteklosti je morala imeti "očala" ali "solzo", to je barvno liso okrog oči ali pod očmi in na koncih ušes.

Je precej velika ovca, v višino meri 65 do 67 cm (ovni več kot 70 cm), telesna masa znaša od 65 do 75 kg, v boljših rejah včasih tudi več kot 80 kg, ovni pa tehtajo več kot 100 kg. Ima velika viseča ušesa, dolg, z volno poraščen rep, čvrste in dolge noge, hrbet pa je močan in dolg. To ji omogoča dobro hojo po strminah gorskih pašnikov. Je torej odporna in zdrava, prilagojena našemu okolju. Strižejo jo spomladi in jeseni in dá 2,5 do 3 kg volne. Njena odlika so tudi pogosti dvojčki, tako da so gnezda v povprečju velika od 1,4 do 1,5 jagnjeta. Poleg tega je plodna vse leto in se mrka kmalu po jagnjitvi, tudi če mladiči še sesajo; večina se mrka že prvi mesec po jagnjitvi. Mladice spolno dozori že pri 6 do 8 mesecih, ovni pa v starosti 7 do 10 mesecev.

Po letu 1962 so bili poskusi merinizacije jezersko-solčavske pasme, ki pa jih na srečo večina rejcev ni sprejela. Na Jezerskem in na najvišjih solčavskih kmetijah so ohranili jezersko-solčavsko pasmo, kakršna se je izoblikovala v prejšnjih stoletjih in je postala znana ter cenjena v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja.

Kot taka je naravna in kulturna dediščina, ki smo jo dolžni ohraniti. Poleg tega je tudi z rejskega stališča izjemno dragocena. Zelo uspešno so jo že uporabili v novih

rejskih programih s križanjem z romanovsko pasmo. Poleg velike rodovitnosti omogoča tudi celoletno proizvodnjo in ponudbo sveže jagnjetine, kar je pomembno že sedaj in bo verjetno še bolj v prihodnosti.

Jezersko - solčavska ovca
(foto: viš.pred.dr.Drago Kompan)

4.4.2 Slovenske tradicionalne pasme ovc

4.4.2.1 Oplemenjena jezersko – solčavska ovca

Domačo jezersko-solčavsko pasmo oplemenjujemo z romanovsko pasmo od leta 1982. Oplemenjevanje je dalo tip ovce, ki je primeren za intenzivno rejo za meso in za gospodarsko križanje. Pasma je plodna, zgodaj spolno zrela in vitalna. Jagnjeta priraščajo 200 do 250 g/dan in so vitalna. Poginov je malo, saj imajo ovce dober materinski nagon.

V primerjavi z jezersko – solčavsko ovco imajo živali krajše noge, manjšo in z dlako poraščeno glavo in krajši rep. Trup je srednje širok, glava plemenita, profil glave rahlo izbočen ali raven, ušesa pa srednje velika ter štrleča na stran.

Oplemenjena jezersko-solčavska ovca predstavlja 47% ovc v Sloveniji, ki so vključene v kontrolo porekla in proizvodnje. Po podatkih Seleksijske službe za drobnico je bila njena plodnost v sezoni 2002 naslednja: 1,41 jagnjitev/ovco, 1,58 št. rojenih jagnjet v gnezdu in 2,23 št. rojenih jagnjet na ovco na leto.

Oplemenjena jezersko – solčavska ovca
(foto: Angela Cividini)

4.5 KOZE

4.5.1 Slovenske avtohtone pasme koz

4.5.1.1 Drežniška koza

Drežniška koza je edina slovenska avtohtona pasma koz. Izvira iz severozahodnega območja Slovenije - z Drežniškega in Bovškega. To je kombinirana pasma, ki jo odlikujta odpornost in odlična prilagojenost na skromne pogoje reje. Stroge zahteve nekdanjih oblasti po prepovedi oz. omejitvi paše koz na določenih območjih, so vplivale na dolgoletno nesistematično rejsko delo v kozjereji, kar je vplivalo tudi na zmanjšanje staleža drežniške pasme koz, predvsem po drugi svetovni vojni.

Po namenu reje sta se oblikovala dva tipa koz. Na Bovškem odbirajo mlečen tip živali, na Drežniškem pa koze uporabljajo izključno za prirejo mesa. Natančnih podatkov o mlečnosti in plodnosti koz ni, ker se je kontrola proizvodnje začela izvajati šele spomladi leta 2002.

Na Bovškem so rejci ohranili tradicijo svojih prednikov in v določenem razmerju iz surovega, polnomastnega kozjega, ovčjega in kravjega mleka izdelujejo značilen »bovški sir«.

Na Drežniškem imajo rejci koze v planini od zgodnje pomladi do začetka zime. Pripusti so sezonski in potekajo na paši v avgustu in septembru. Kozli so v tropu le v času pripustov, po končani sezoni pa jih rejci umaknejo ter se pasejo ločeno od koz. Koze uporabljajo za prirejo mesa, zato odbirajo koze z večjo sposobnostjo vzreje kozličev v ekstenzivnih pogojih.

Telesna masa koz drežniške pasme je 45 – 60 kg, odrasli kozli so 20 – 30 kg težji. Koze so večinoma rogate, in sicer se rogatost pojavlja v 70 – 80 % primerov. Živali so večinoma temno obarvane, črne barve, sivo-črne, sivo-črne z rožo na čelu, rjave, črno-rjave, črno-rjave z belo piko na čelu, črne z belimi lisami po glavi in trupu in bele s črnimi lisami. Pojavljajo se tudi živali rumeno-oranžne barve s temnejšimi

nogami ali svetlo rumeno-rjave. Nekatere so po stegnih in grebenu hrbta porasle z daljšo dlako. Za samce in nekatere samice je značilna močno razvita brada. Na vratu se pogosto pojavljajo zvončki. Za koze drežniške pasme je značilen živahen temperament.

Drežniška koza je bila konec leta 1999 vključena v program ohranjanja slovenskih avtohtonih pasem domačih živali. Celotni stalež koz vključenih v gensko banko je približno 200 živali na 26-ih rejских središčih. Prevladujejo reje s povprečnim številom od 1-10 živali, kar pomeni 53,7 % vseh drežniških koz vključenih v program. Pasma je po mednarodnih normativih ogrožena.

Drežniška koza
(foto: Metka Žan)

4.5.2 Slovenske tradicionalne pasme koz

4.5.2.1 Slovenska sanska koza

Sanska pasma spada med evropske, alpske pasme koz in je izrazito mlečna pasma. Ime je dobila po reki in dolini Saanen v Švici, od koder tudi izvira. Znano je, da je švicarska sanska pasma sodelovala pri oplemenjevanju domačih (predvsem belih) pasem koz povsod po Evropi, zato poznamo več sanski kozi podobnih pasem, kot sta francoska sanska pasma in bela nemška plemenita pasma ter tudi slovenska sanska pasma.

Koze sanske pasme so velikega okvirja in dokaj dolgega trupa. Telo je dolgo, koščeno, z globokim in širokim prsnim delom in s širokimi ledji, pokrito s fino, kratko dlako, bele barve. Križ rahlo pobito prehaja v trtico. Kožo imajo tanko in fino. Na elegantni, trikotni glavi imajo kratka in pokončna ušesa, ki štrlijo rahlo naprej. Glava je primerno dolga (ne prekratka in ne predolga), široka v čelnem delu, z izrazitimi nozdrvmi in velikimi očmi. Pogled je bister in zvedav. Vrat je dolg, tanek, pri samcih včasih poraščen z grivo. Na spodnji strani vratu se pogosto pojavljajo zvonci. Noge so dolge, močne in ravne, s čvrstimi biclji. Stoja je široka.

Spolni organi kozlov so dobro razviti in pripeti. Vidne so zasnove seskov. Kozli so večji in težji od koz ter bolj omišičeni. Koze so težke od 50 do 70 kg in dosežajo 72 do 80 cm višine v vihru. Kozli so do 20 kg težji in do 10 cm višji.

Koze dosežejo spolno zrelost pri osmih do desetih mesecih starosti, kozli mesec prej. Prsk se prične pozno poleti in traja do januarja.

Slovenska sanska koza je nastala z oplemenjevanjem domačih koz (domača križana koza in bela balkanska koza) s sansko kozo. Z uvozom plemenskih kozlov in semena elitnih francoskih samcev so se naše domače koze približale tipu sanske koze. Mlečnost slovenskega tipa sanske koze v sezoni 2002 je bila v povprečju 550 kg mleka v laktaciji, ki je trajala 245 dni. Mleko je vsebovalo 3,3% maščobe, 2,7% beljakovin in 4,3% laktoze.

Slovenska sanska koza
(foto: doc.dr.Drago Kompan)

4.5.2.2 Slovenska srnasta koza

Tudi srnasta koza spada med evropske alpske pasme koz in je izrazito mlečna pasma. V literaturi zasledimo opis francoske srnaste pasme, švicarske in nemške srnaste pasme. Med seboj se razlikujejo predvsem v obarvanosti in nekoliko v velikosti okvirja, sicer pa velja, da srnasta koza izvira iz Alp. Francoska srnasta pasma je nastala s križanjem domače alpske koze s kozli iz Švice. Francoska srnasta koza je večjega okvirja, bolj visoka in vitka ter veliko bolj variira v velikosti kot švicarske koze. Velikost in prireja sta se prilagodila razmeram v francoskih alpah. Živali so odporne, dobrega zdravja in kar je najpomembnejše, tudi v slabih pogojih reje ohranjajo dobro prirejo. Značilno za francosko srnasto pasmo je, da ni izrazito obarvana oz. nobena barva ni osnovna. Barva dlake je lahko snežno bela, ki se nato preliva v srnasto barvo, sivo, rjavo, črno, rdečo in variira iz ene v drugo. Vse

te različice barv (obstaja jih 9), ki jih najdemo pri francoski srnasti kozi, so posebej poimenovane. Tako poznamo na primer različico "white neck", z belim vratom in prednjim delom in črnim zadnjim delom ter z belimi ali sivimi lisami na glavi. Dlaka je po celem telesu gladka in kratka, kozli pa lahko imajo vzdolž hrbta daljšo dlako. Tipična za kozle je tudi izrazita brada.

Nemška srnasta pasma je nastala iz treh pasem: švarcvaldske, frankeške in tirinške (Schwarzwaldziege, Frankenziege, Thuringer Waldziege). Po rejskem dogovoru so leta 1928 oblikovali iz omenjenih treh pasem skupno oznako za te obarvane koze in jih s skupnim ciljem poenotenja pasme poimenovali Bunte Deutsche Edelziege. Te pasme je v Nemčiji približno 70% staleža vseh koz.

Za nemško srnasto kozo so značilne tri barvne različice:

- temno rjav osnovni ton s črno hrbtno progo, črne barve so tudi trebuh in spodnji deli nog,
- močno rjav osnovni ton s temno rjavo do črno hrbtno progo ter svetlo rjav trebuh in temno rjavi spodnji deli nog,
- svetlo-do temno rjav osnovni ton z oker odtenkom ter svetlo rjav trebuh in spodnji deli nog.

Dlaka je kratka in gladka, pri samcih je lahko daljša na vratu in po hrbtu. Glava je značilna, plemenita, kozli imajo tipično kozlovo glavo. Hrbtna linija je ravna, telo je dolgo s poudarjenim trikotnim profilom, značilnim za mlečne pasme.

Slovenska srnasta pasma je nastala z oplemenjevanjem vseh obarvanih koz s kozli ali semenom srnaste pasme, ki izvira iz Nemčije ali Francije. Pasma je namenjena za prirejo mleka in je primerna tako za pašno rejo na strmih površinah kot tudi za hlevsko rejo. Nekateri rejci prisegajo na nemški tip srnaste pasme, ne toliko zaradi prireje pač pa bolj zaradi obarvanosti. V Sloveniji več rejcev redi srnasto kot sansko pasmo. Mlečnost slovenskega tipa srnaste koze v sezoni 2002 je bila v povprečju 533 kg mleka v laktaciji, ki je trajala 248 dni. Mleko je vsebovalo 3,3% maščobe, 2,9% beljakovin in 4,3% laktoze.

Slovenska srnasta koza
(foto: doc.dr.Drago Kompan)

4.6 KOKOŠI

4.6.1 Slovenske avtohtone pasme kokoši

4.6.1.1 Štajerska kokoš

Štajerka je avtohtona pasma kokoši na slovenskem in avstrijskem Štajerskem. Nastala je pod vplivom krajevnih razmer v času večstoletnega razvoja in se prilagodila na take razmere. V davnih stoletjih je bila razširjena po vseh alpskih deželah od Donave do Jadranskega morja in v Panonsko ravnino. Vendar se kot ožja domovina omenja južni del avstrijske Štajerske in območje med rekama Muro in Savo na slovenskem Štajerskem. Štajerka se je v svoji zgodovini na Slovenskem večkrat znašla v krizi. Vedno pa so se našli posamezniki, ljubitelji, ki so jo rešili.

Zapis iz leta 1352 omenja štajerske kopune, ki so sloveli predvsem zaradi nežnega in okusnega mesa. Štajerski kopuni so bili kot poslastica omenjeni še večkrat, predvsem v 17. in 18. stoletju. Še posebej so bili cenjeni na Dunaju, kamor so jih vozili prav s Kranjskega. Razpoložljivi viri pričajo o velikem gospodarskem pomenu štajerke v 19. stoletju in še prvih 30 let prejšnjega stoletja. Okrog leta 1930 so perutninski izdelki, ki so temeljili na štajerki, zavzemali izjemno mesto v državnem izvozu. Bila je tudi dobra nesnica, saj je bila v tistem obdobju njena nesnost enaka nesnosti pasme leghorn, ki je bila takrat sicer na začetku razvoja, vendar že med najboljšimi. Zdaj je proizvodnost štajerke preskromna, da bi jo lahko uvrščali v ekonomske kategorije. Pomeni genetski potencial, osnovo, ki bi jo bilo moč razviti. Njena vrednost je predvsem pasemska posebnost in avtohtonost.

Kratek opis

Razmerje trupa:	dolžina:širina:globina je 8 : 5 : 3
Prsa:	močne, široke
Hrbet:	širok, rahlo pada proti zadnjemu delu
Greben:	srednje visok, enostaven, pokončen; petelinov ne sme biti prevelik, kokošji je spredaj pokončno naguban
Čop:	pri kokoši bolj poln, pri petelinu bolj redek in iz daljših peres; pri obeh naj ne bo prevelik
Oči:	Rdeče, ognjevite
Priuhki:	majhni, beli
Podbradki:	majhni
Noge:	srednje visoke, bele barve z rahlimi rdečimi nadihi med prsti in pri petelinu roza pikami ob straneh; kosti so tanke
Barva perja:	petelin je po glavi, čopu, vratu in sedelcu rjavo rdeč, na ramenih in hrbtu je temno do rjavo rdeč ter po spodnji strani (bleščeče) črn. Zunanji rob sicer črnih peruti je rjav, notranje strani zgornjega dela peruti so črne. Kokoš je črno poškrpljena in kaže svetle črte po sredini peres. Prsa so lososove barve, nekoliko svetlejše je trebušno perje, zadnji del – od nog do repa – je siv.
Barva jajčne lupine:	slonokoščena
Telesna masa:	petelin: 2,5 do 3,0 kg Kokoš: 2,0 do 2,25 kg
Proizvodne lastnosti:	
Spolna dozorelost (starost ob znesenju prvega jajca):	23 do 24 tednov
Nesnost (število znesenih jajc na leto):	130 -160
Povprečna masa jajc:	55 g

Štajerska kokoš
(foto: doc.dr.Antonija Holcman)

4.6.2 Slovenske tradicionalne pasme kokoši

4.6.2.1 Slovenska grahasta kokoš

Med obema vojnama je bila v slovenskem prostoru posebej priljubljena pasma kokoši »grahasta plimutka« (v literaturi tudi »plimetka«) delno zaradi telesne mase, delno zaradi privlačnega barvnega vzorca perja. Po vojni se je obdržala samo v nekaterih pasemskih rejah, ki so upoštevale pasemske standarde, zanemarile pa nesnost. Za izpolnitev želja po kokoši z grahastim vzorcem perja, ki bi bila primerna tudi za proizvodno zahtevnejše razmere, je bilo leta 1970 uvoženo iz ZDA 720 valilnih jajc grahastih kokoši lahkega tipa (grahasti leghorn) za križanje z domačo belo plimutko in temu sledečo selekcijo na primerno telesno maso, boljšo nesnost in grahast barvni vzorec. Čistopasemska grahasta kokoš se danes uporablja pretežno za križanje z drugimi pasmami (na primer rodajland) za proizvodnjo komercialnih hibridov.

Kratek opis

Greben:	enostaven, srednje visok, lahko malo povešen
Oči:	Oranžne
Priuhki:	majhni, rdeči
Noge:	rumene barve z rahlim črnim nadahom po prstih in spodnjem delu nog (pri petelinih manj črnega nadaha)

Barva perja: grahasti vzorec perja pri petelinih in kokoših; pri petelinih svetlejši odtenek

Barva jajčne lupine: svetlo rjava

Telesna masa petelin: 3,0 – 3,5 kg
kokoš: 2,3 – 2,7 kg

Proizvodne lastnosti:

Spolna dozorelost (starost ob znesenju prvega jajca): 21 do 22 tednov

Nesnost (število znesenih jajc na leto): 230 - 250

Povprečna masa jajc: 59,0 g

Proizvodni tip: težja nesnica

Slovenska grahasta kokoš
(foto: dr. Nežika Petrič)

4.6.2.2 Slovenska srebrna kokoš

Slovenska srebrna kokoš je nastala s selekcijo komercialnih hibridov na »silver« (srebrn) gen ali spolno vezani gen za belo barvo perja. Pri tem so bile uporabljene različne provenience hibridov in živali iz nekaterih rej ljubiteljev. Namen selekcije je bil dobiti kokoš za križanje z rjavimi pasmami. To križanje daje tako imenovane »avtoseks« piščance, torej piščance, ki se razlikujejo po spolu po barvi puha že ob izvalitvi. Pasma je bila utrjena in v testih preizkušena okrog leta 1968.

Kratek opis

Greben: enostaven, srednje visok, pokončen, lahko tudi nekoliko povešen

Oči:	rumeno oranžne
Priuhki:	majhni, svetlo rdeči z belimi lisami
Noge:	rumene barve
Barva perja:	bela
Barva jajčne lupine:	rjava
Telesna masa	petelin: 2,7 – 3,2 kg kokoš: 2,2 – 2,4 kg

Proizvodne lastnosti:

Spolna dozorelost (starost ob znesenju prvega jajca): 20 do 21 tednov

Nesnost (število znesenih jajc na leto): 260 - 270

Povprečna masa jajc: 60 g

Proizvodni tip: nesnica

Slovenska srebrna kokoš
(foto: dr. Nežika Petrič)

4.6.2.3 Rodajland

Je tradicionalna pasma, zelo razširjena pri nas in po svetu med obema vojnama, tako na farmah, kmečkih dvoriščih, kot pri ljubiteljih pasemskih kokoši, kjer je še

danes med vodilnimi pasmami. Za krajši čas jo je v petdesetih in šestdesetih letih zamenjala svetlejša varianta new hampshire. Zaradi primernejšega križanja s srebrnimi in grahastimi kokošmi pa so začeli ponovno selekcionirati rodajland v nekoliko lažjem tipu in z boljšo nesnostjo, kot je bil pred vojno. Pasma se občasno osvežuje z uvoženimi petelini, ker so domače jate premajhne za uspešno selekcijo na nesnost.

Kratek opis

Greben:	enostaven, srednje visok, rahlo povešen
Oči:	oranžne
Kljun:	rjav
Priuhki:	majhni, pri kokoših roza barve, pri petelinih rdeči
Noge:	rumene, rjav nadah po prstih in spodnjem delu nog
Barva perja:	temno rjava s kovinskim sijajem na mikalu pri kokoših in po hrbtu in mikalu pri petelinih; repno perje pri petelinih temno zelene in črne barve
Barva jajčne lupine:	temno rjava
Telesna masa	petelin: 2,5 – 3,0 kg kokoš: 1,8 – 2,2 kg

Proizvodne lastnosti:

Spolna dozorelost (starost ob znesenju prvega jajca): 19 do 20 tednov

Nesnost (število znesenih jajc na leto): 270 - 280

Povprečna masa jajc: 61 g

Proizvodni tip: nesnica

Rodajland
(foto: dr. Nežika Petrič)

4.6.2.4 Bela plimutka (linija B)

Izvira iz več provenienc. Prva je bila uvožena leta 1959 iz ZDA, kasneje pa so z namenom preizkušanja različne linije te pasme uvozili na Seleksijsko farmo Neverke. Po ukinitvi selekcije na omenjeni farmi je večino linij bele plimutke prevzela Raziskovalna postaja Rodica, kjer so nato selekcionirali kokoši na zgodnje operjanje (linija B) in na pozno operjanje (linija P) piščancev. Ker je zgodnje oziroma pozno operjanje spolno vezana lastnost, se obe liniji te pasme uporabljata kot stari starši za medsebojno križanje pri proizvodnji brojlerskih staršev.

Kratek opis

Prsa:	močna, široka
Hrbet:	širok
Greben:	enostaven, srednje visok
Oči:	rumene
Priuhki:	majhni, rdeči
Noge:	rumene
Barva perja:	bela
Operjenost:	zgodnja
Barva jajčne lupine:	svetlo rjava
Telesna masa	petelin: 4,7 – 5,3 kg kokoš: 3,6 – 3,9 kg

Proizvodne lastnosti:

Spolna dozorelost (starost ob znesenju prvega jajca): 24 do 25 tednov

Nesnost (število znesenih jajc na leto): 180-200

Povprečna masa jajc: 60

Proizvodni tip: pitovni

Bela plimutka (linija B)
(foto: dr. Nežika Petrič)

4.6.2.5 Bela plimutka (linija P)

Linija P ali pozno operjena linija se uporablja za križanje z zgodaj operjeno linijo B pri proizvodnji brojlerskih staršev (materinska linija). Nastala je s selekcijo bele plimutke iz perutninske farme Neverke in z oplemenjevanjem iz nekaterih drugih selekcij. Linija P je bila dokončno formirana v šestdesetih letih.

Kratek opis

Prsa:	močna, široka
Hrbet:	širok
Greben:	enostaven, srednje visok
Oči:	rumene
Priuhki:	majhni, rdeči
Noge:	rumene
Barva perja:	bela

Operjenost: pozna
Barva jajčne lupine: svetlo rjava

Telesna masa   **petelin:** 4,3 – 4,7 kg
   kokoš: 2,8 – 3,2 kg

Proizvodne lastnosti:

Spolna dozorelost (starost ob znesenju prvega jajca): 24 do 25 tednov

Nesnost (število znesenih jajc na leto): 180-200

Povprečna masa jajc: 60 g

Proizvodni tip: pitovni

Bela plimutka (linija P)
(foto: dr. Nežika Petrič)

4.6.2.6 Slovenska sintetična linija (WM)

Ime je dobila po uvoženi provenienci White Mountain, ki je sintetična in jo selekcionirajo (z dodajanjem drugih genotipov) kot očetovsko linijo za proizvodnjo brojlerskih piščancev. Nadomestila je nekatere druge pasme in linije, ki so se v ta namen uporabljale poprej. V Sloveniji jo selekcionirajo zadnjih 20 let.

Kratek opis

Prsa: močna, široka

Hrbet: širok

Greben: enostaven, srednje visok

Oči: rumene
Priuhki: majhni, rdeči
Noge: rumene
Barva perja: bela
Operjenost: zgodnja

Barva jajčne lupine: svetlo rjava

Telesna masa   **petelin:** 4,4 – 5,0 kg
                                  kokoš: 3,4 – 3,8 kg

Proizvodne lastnosti:

Spolna dozorelost (starost ob znesenju prvega jajca): 24 do 25 tednov

Nesnost (število znesenih jajc na leto): 160-180

Povprečna masa jajc: 61 g

Proizvodni tip: pitovni

Slovenska sintetična linija (WM)
(foto: dr. Nežika Petrič)

4.7 ČEBELE

4.7.1 Slovenske avtohtone pasme čebel

4.7.1.1 Kranjska čebela

Kranjska čebela (*Apis mellifera carnica* Pollm, 1879) izvira in je nastala na območju Slovenije (razen ozkega dela na Primorskem). Najdemo jo na pretežnem delu Koroške, Štajerske, Nižje Avstrije v Avstriji, v delu Madžarske, Romunije in pretežnem delu ozemlja Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter Srbije.

Uporabljamo jo za pridobivanje medu in drugih čebeljih pridelkov v gosto naseljenih (obljudenih) območjih.

Njene bistvene značilnosti so v majhni porabi zimske hrane, hitrem pomladanskem razvoju, usmerjenosti v izkoriščanje paše v gozdu, hitrem zmanjšanju obsega zalege v brez pašnem obdobju in v tem, da zalega izgine zgodaj jeseni.

Je miroljubna do čebelarja in odporna proti pojavom ropanja drugih čebel. Z zdravstvenega stališča skoraj popolnoma odporna proti pršičavosti čebel (*acariosis apis*), glede na druge čebelje pasme je pri kranjski čebeli opaziti povečano odpornost proti noseči (*nosemosis apium*) in hudi gnilobi (*pestis apium*) ter proti varozi čebel (*varoozis*).

Razširjena je tudi drugje po svetu, razen v polarnih in nekaterih tropskih območjih. Je druga najbolj razširjena čebelja pasma na svetu. Kaže, da bo po svoji razširjenosti v prihodnosti prehitela sedaj prvo najbolj razširjeno italijansko pasmo čebel *Apis mellifera ligustica*.

Kranjska čebela

(foto: doc.dr.Janez Poklukar)

5 VIRI

Bergant J., Bric V., Čepon M., Drobnič M., Erjavec E., Gerželj E., Janžekovič M., Janžekovič S., Klopčič M., Kompan D., Kosec M., Kovač M., Krek V., Kunstelj P., Osterc J., Perpar T., Podgoršek P., Pogačar J., Potočnik K., Rogelj I., Špur M., Tumpej I., Zupančič A. 2000. Cattle, sheep and goat breeding in Slovenia. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko: 27 str.

Breeds of livestock, Swine. <http://www.ansi.okstate.edu/breeds/swine/> (05.08.2002)

Bregar D. 1999. Ohranjanje avtohtonih pasem domačih živali v Sloveniji. Diplomsko naloga. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za zootehniko: 62 str.

Cividini A., Komprij A, Kompan D., Žan M., Birtič, D.: 2002. Plodnost ovc v kontroliranih tropih v Sloveniji v sezoni 2001. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za zootehniko

Cividini A., Komprij A., Kompan D., Žan M., Birtič, D.: 2002. Mlečnost koz v kontroliranih tropih v Sloveniji v sezoni 2001. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za zootehniko

COMMISSION REGULATION (EC) No 445/2002 of 26 February 2002 laying down detailed rules for the application of COUNCIL REGULATION (EC) No 1257/99 on support for rural development from European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF)«. Annex I (OJ (15.3.2002), str. L74/18)

Dolenc M. 1980. Lipica. Ljubljana, Mladinska knjiga: 96 str.

Dovč P. 1996. Molekularna genetika v ovčereji. Postojna, hotel Jama, 27. do 29. november 1996. Zbornik "Možnosti razvoja reje drobnice v Sloveniji", Slovenj Gradec, Kmetijska založba: 93-98

Eiselt E. 1971. Proizvodne značilnosti krškopoljskega prašiča. Proučevanje reje, kvalitete in genetske konstitucije nasih prasicerejskih pasem. Porocilo za leto 1970, Ljubljana, Zbornik Biotehniške fakultete v Ljubljani, 18: 7-11

Eiselt E., Ferjan J. 1972. Proizvodne značilnosti krškopoljskega prašiča. 3. Zbor prašičerejcev, Bled, 1972 /11. V. Znanost in praksa v živinoreji. Ljubljana, Biotehniška fakulteta: 855-863

Erjavec M. 1987. Rejsko delo skozi čas v Pomurju. V: Zbornik – 60 let selekcijskega dela in 35 let umetnega osemenjevanja v Pomurju. Murska Sobota, ŽVZ za Pomurje: 9-23

Ferčej J. 1947. Gorenjsko pinčgavsko govedo. Stočarstvo 1: 246 – 254

- Ferjan J. 1970. Prašičereja v Sloveniji nekoč in danes. Mohorjev koledar:170 – 173
- Gosak L. 1938. Perutninarstvo. V: Za izboljšanje življenjskih pogojev našega kmetijstva. Poročilo o kmetijski anketi. 2. del, Ljubljana, Kraljevska banska uprava Dravske banovine: 341-353
- Grabrijan B. 1997. Belokranjska pramenka - pozabljena ovca. Drobница, 2: 25-25
- Habe F. 2002. Biotehniška fakulteta, Odd. za zootehniko (osebni vir, avgust)
- Jenko Z. 1996. Istrijanka - istrska pramenka. Drobница, 2: 22-23
- Jurkovič J. 1973. Lipica. Koper, Založba Lipa in Konjerejski zavod Lipica, 32 str.
- Jurkovič J. 1980. Perspektive v reji lipicanca. 400 let kobilarne Lipica. Simpozij o lipicancu, Lipica 27.-28. 8.1980. Kobilarna Lipica 1580: 13 –16
- Jurkovič J. 1984. Konjereja. Kmečki glas, Knjižnica za pospeševanje kmetijstva, XIV: 208 str.
- Kancler K. 2000. Drežniška koza. Drobница, 5: 5-7
- Kmecl A. 1994. Štajerka - slovenska pasma kokoši. Delo (in dom), 36,2: 38-40
- Kompan D., Erjavec E., Kastelic D., Kavčič S., Kermauner A., Rogelj I., Vidrih T. 1996. Reja drobnice. Ljubljana, ČZD Kmečki glas: 309 str.
- Kompan D., Šalehar A., Holcman A. 1999. Ohranjene slovenske avtohtone domače živali. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko: 39 str.
- Kompan D., Dovč P., Birtič D., Bric V., Marovt, J., Kunstelj, P. 1996. Ohranitev slovenskih avtohtonih pasem ovc, Postojna, hotel Jama, 27. do 29. november 1996. Zbornik "Možnosti razvoja reje drobnice v Sloveniji", Slovenj Gradec, Kmetijska založba: 105-109
- Krvina A., Mihelič, J. 1995. Slovenia-country of good bee-keepers. Ljubljana, Domus: 3-13
- LIF Establishing act.1995. Belgium, Kloosterweide 6, B -1700 Sint Ulriks Kapelle
- Ločniškar, F. 1953. Postaja za selekcijo perutnine v Ločah. Naša vas, 2, 1: 9-10
- Ločniškar, F. 1953. Štajerka pri nas in v Avstriji. Moj gospodar, 12: 219-221
- Ločniškar, F. 1954. Štajerka - naša domača kokoš. Sodobno gospodinjstvo, 1-2: 23-24
- Ločniškar, F. 1955. Vrečko. Perutninarstvo. Ljubljana, Kmečka knjiga: 27- 33

- Novak V. 1970. Zgodovina agrarnih panog. I. zvezek. DZS, Ljubljana: 343 – 395
- Nürnberg H. 1993. Der Lipizzaner. Magdeburg, Westarp Wissenschaften: 250 str.
- Oblak I. 1938. Govedoreja. V: Za izboljšanje življenjskih pogojev našega kmetijstva. Poročilo o kmetijski anketi. 2. del, Ljubljana, Kraljevska banska uprava Dravske banovine 255-278
- Oblak I. 1938. Svinjereja. V: Za izboljšanje življenjskih pogojev našega kmetijstva. Poročilo o kmetijski anketi. 2. del, Ljubljana, Kraljevska banska uprava Dravske banovine: 362-377
- Ogrizek A. 1935. Ovčarstvo, Zagreb, Ilica br. 30, Tiskara knjižare st. Kugli: 268 str.
- Poklukar J., Babnik J., Božič J., Božnar A., Debelak M., Gregorc A., Jenko J., Rogelj M., Jelenc J., Kresal D., Meglič M., Rihar J., Senegačnik J., Stark J., Strmole B., Šivic F., Vidmar U., Zdešar P. 1998. Od čebele do medu. Ljubljana, ČZD Kmečki glas: 472 str.
- Poročilo republiške strokovne službe za konjerejo za leto 2000. 2001. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Veterinarska fakulteta
- Povše S.F. 1893. Wien, Rinder der Karst- und Küstenländer: 103 str.
- Praček A. 1999. Lipicanski konj. Sodobno kmetijstvo, 32, 6: 298 – 302
- Priznanje črnopasastem prašiču. 1956. Naša Vas, 5, 7: 152 - 153
- Proizvodnost plemenskih svinj v rejskih središčih Slovenije v letih 1961 - 62. 1963. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije, Zavod za živinorejo, št. 17: 56 str.
- Proizvodnost plemenskih svinj v Sloveniji za leto 1959-60. 1961. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije, Zavod za živinorejo, št. 14: 20 str.
- Rihar J. 1972. Vzrejammo boljše čebele. Ljubljana, Zavod za čebelarstvo: 157 str.
- Rinderer TE. 1986. Bee Genetics and breeding. Academic press inc.: 425 str.
- Rohrman V. 1899. Prašičje pleme na Dolenjskem. Kmetovalec, 16, 2: 9-11
- Ruttner F. 1992. Naturgeschichte der Honigbiene. Ehrenwirth Verlag: 357 str.
- Schmidt H. 1985. Handbuch der Nutz- und Rassehühner. Melsungen, Neumann-Neudamm: 126 str.
- Smerdel I. 1989. Ovčarstvo na Pivki, transhumanca od srede 19. do srede 20. stoletja ali trije "ovčarji", etnološka razprava. Koper, Lipa: 157 str.

- Šalehar A. 1999. Slovenska prašičereja in zakaj je leto 1959 njen mejnik. Reja prašičev, 2: 2–4
- Šalehar A.. 2002. Prispevek k poznavanju razvoja pasem prašičev v Sloveniji – I. Do leta 1959. Sodobno kmetijstvo, 35, 6: 245 – 250
- Šalehar A., Pribožič Z., Bregar D. 1998. Ali bomo uspeli ohraniti slovensko avtohtono pasmo krškopoljski prašič? Zbornik posveta "Kmetijstvo in okolje", Bled, 12. - 13. 3. 1998: 459 – 464
- Šalehar A., Štuhec I., Salobir K., Salobir J., Kovač M., Erjavec E., Jerič D., Štuhec V. 1995. Prašičereja (Knjižnica za pospeševanje kmetijstva). Ljubljana, ČZD Kmečki glas: 278 str.
- Šalehar A., Pribožič Z., Švajger G., Bregar D., Štuhec I., Tavčar J. 1992. Krškopoljski prašič. Sodobno kmetijstvo, 25 7-8: 317-320
- Šalehar A.: 1994. The Krškopolje pig. Pig News and Information, 15, 2: 59-61
- Švajger G., Bregar D. 1991. Krškopoljski (črnopasasti) prašič. Diplomaska naloga, Biotehniška fakulteta, Domžale: 60 str.
- Urbas J. 1958. Značilnejše telesne mere krav v Bohinju. Domžale, Diplomaska naloga, Fakulteta za agronomijo, gozdarstvo in veterinarstvo: 20 str.
- Wenko B. 1935. Kmetijsko kokošarstvo. Ljubljana, Kmetijska matica: 29-48
- Zagožen F. 1981. Ovčereja. Ljubljana, ČZP Kmečki glas: 204 str.
- Zagožen F. 1997. Jezersko-solčavska ovca. Drobница, 2: 12-12
- Zakon o živinoreji (Uradni list RS, št. 18/02)